

Λίγα λόγια για τις ταινίες μυθοπλασίας

Ο ιστορικός-κριτικός κινημ/φου Ιάσων Τριανταφυλλίδης θα προλογίσει τις δύο πρώτες χρονολογικά ταινίες του αφιερώματος, που αποτελούν και τις πρώτες ερμηνείες της Έλλης Λαμπέτη στη μεγάλη οθόνη, με τους **Αδούλωτους σκλάβους** (1946) του Βίωνα Παπαμιχάλη να αποτελούν το σκηνοθετικό της ντεμπούτο αλλά και το κινηματογραφικό ντεμπούτο του Μάνου Χατζιδάκι. Στην Αθήνα, παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μια παρέα νέων σχεδιάζει να ανεβάσει το Όνειρο θερινής νυκτός του Σαίξπηρ. Η έκρηξη όμως του πολέμου ανατρέπει τα πάντα. Την ταινία, η οποία αποτελεί και την πρώτη ελληνική ταινία με θέμα την αντίσταση, ξεκίνησε να σκηνοθετεί ο Μάριος Πλωρίτης. Υπό το φόβο της αποτυχίας σύντομα την εγκατέλειψε και την ολοκλήρωσε ο σκηνοθέτης και επίσης κριτικός κινημ/φου Βίων Παπαμιχάλης, στον οποίον και καταχωρήθηκε, δίχως να λάβει τελικά εξαιρετικές κριτικές.

Στα **Ματωμένα Χριστούγεννα** (1951) του Γιώργου Α. Ζερβού, σκηνοθέτη με μεγάλες εμπορικές επιτυχίες στο ενεργητικό του, η Έλλη Λαμπέτη σε μια εξαιρετική ερμηνεία θυσιάζει την προσωπική της ευτυχία για την ελευθερία της πατρίδας της, ταυτιζόμενη με το αίσθημα της περηφάνιας ενός ολόκληρου έθνους. Η ταινία προβλήθηκε στο διεθνές φεστιβάλ του Κάρλοβι Βάρι το 1956, ενώ δίχασε την ελληνική κριτική.

Μεταφορά στην οθόνη του ομώνυμου θεατρικού έργου του Χρήστου Γιαννακόπουλου και μεγάλη εισπρακτική επιτυχία του θεάτρου Κοτοπούλη, αποτελεί η ταινία **Οι Γερμανοί ξανάρχονται** (1948) του Αλέκου Σακελλάριου, ταινία σταθμός για τη συλλογική μνήμη καθώς ατάκες αλλά και ολόκληρες σκηνές της έχουν γίνει πλέον κλασικές και ανάρπαστες, όπως το «Άνθρωποι, άνθρωποι προς τι το μίσος και ο αλληλοσπαραγμός;» του Χρήστου Τσαγανέα.

Στην ταινία που ξεχώρισε για την τεχνική της αρτιότητα, το δίδυμο Σακελλάριου-Φίνου με αληθινά σατιρική φλέβα, δίνει την εικόνα μιας φανταστικής επανάληψης της Κατοχής, εισάγοντας για πρώτη φορά το νέο σύστημα συγχρονισμού και ντουμπλαρίσματος. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έχει τελειώσει, με την Ελλάδα να ταλανίζεται μέσα στη δίνη του Εμφυλίου. Ένα φιλήσυχο ανθρωπάκι μιας αθηναϊκής γειτονιάς, στο ρόλο του ο ανεπανάληπτος κωμικός Βασίλης Λογοθετίδης, βλέποντας τον εμφύλιο σπαραγμό να έχει διαδεχθεί την εθνική ομοψυχία που επικρατούσε στην κατοχή, ονειρεύεται στον ύπνο του τους Γερμανούς να επιστρέφουν ως κατακτητές και τους Έλληνες να μονάζουν: «Έ βρε!... βούρδουλας που σας χρειάζεται, αφού αντί να γευθείτε την ελευθερία και την κοινωνική ειρήνη,

επιδίδεστε σε ατέρμονες αλληλοφαγωμάρες!» Πρόκειται για τη μόνη ταινία -μέχρι την επιβολή της δικτατορίας- που παρουσιάζει, έστω και με τη μορφή της διακωμώδησης, η μόνη άλλωστε οδός την εποχή εκείνη, το ρόλο της αριστεράς στην Κατοχή και τις εμφύλιες διαμάχες μετά την απελευθέρωση. Την ταινία θα προλογίσει ο ιστορικός Μανόλης Αρκολάκης.

Ο ανεπανάληπτος Θανάσης Βέγγος πρωταγωνιστεί σε δύο από τις ταινίες του αφιερώματος: **Ψηλά τα χέρια Χίτλερ** (1962) του Ροβήρου Μανθούλη και **Τι έκανες στον πόλεμο Θανάση;** (1971) του Ντίνου Κατσουρίδη. Τις ταινίες θα προλογίσουν ο ιστορικός Θανάσης Γάλλος και ο εκδότης-συγγραφέας Γιάννης Σολδάτος αντίστοιχα.

Το Ψηλά τα χέρια Χίτλερ αποτελεί την πρώτη ελληνική ταινία για την κατοχή που αποφεύγει τον «εύκολο» ηρωισμό και μελοδραματισμό των περισσότερων αντίστοιχης θεματικής ταινιών σε σενάριο του Διονύση Μήλα και σκηνοθεσία του Ροβήρου Μανθούλη, ανανεωτή της κινηματογραφικής γραφής, ο οποίος μετέπειτα θα αναπτύξει έντονη αντιδικτατορική δράση στο Παρίσι κι θα εξελιχθεί σε κοσμογυρισμένο κινηματογραφιστή και πολυπράγμονα συγγραφέα. Ρεσιτάλ ερμηνείας και από τον Βασίλη Διαμαντόπουλο. Δύο φίλοι συναντιούνται τυχαία μετά από χρόνια και θυμούνται όσα κωμικοτραγικά έζησαν μαζί, κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Βραβείο σεναρίου το 1962 από την Ένωση Κριτικών Κινημ/φου Αθηνών (ΕΚΚΑ).

Έναν φοβισμένο ανθρωπάκο που προσπαθεί να επιβιώσει αλλά τελικά μπλέκει στην Αντίσταση, υποδύεται ο Θανάσης Βέγγος, στην δεύτερη ταινία του αφιερώματος και μεγαλύτερη ίσως εμπορική επιτυχία της καριέρας του, το Τι έκανες στον πόλεμο Θανάση; Υποδύεται έναν εργάτη που ύστερα από παρεξήγηση συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς ως ο Ιβάν, ο διαβόητος αρχηγός των συγκρατούμενων του αντιστασιακών, και καταδικάζεται σε θάνατο. Στην ταινία αυτή ο Κατσουρίδης αναγάγει το ταλέντο του Βέγγου, που έχει ήδη προλειάνει ο Μανθούλης στο Ψηλά τα χέρια Χίτλερ, σε σύμβολο: ο δίχως επίγνωση ήρωας που όμως αποδέχεται την πρόκληση της μοίρας και τελικά επιδοκιμάζεται (επαινείται) ως συνειδητός ήρωας (Α. Μητροπούλου). Η ταινία θριάμβευσε στο 12ο φεστιβάλ ελληνικού κινηματογράφου αποσπώντας τα βραβεία καλύτερης ταινίας, σεναρίου και Α' ανδρικού ρόλου.

Στις κορυφές του Βίτσι και την Πίνδο μας μεταφέρει ο Θεσσαλονικιός σκηνοθέτης Τάκης Κανελλόπουλος με τον **Ουρανό** (1962), ένα αντιπολεμικό αριστούργημα, που αποτελεί και την πρώτη του μεγάλου μήκους ταινία.

Η μοναδική σκηνοθετική μάτια του «ανεξάρτητου» αυτού πρώιμου μοντερνιστή αποτυπώνει με ιδιαίτερο λυρισμό, ποίηση και απλότητα την φρίκη της εποποιίας του 40 ιδωμένη μέσα από τη ζωή των κατοίκων ενός παραμεθόριου χωριού και ιδιαίτερα δύο ζευγαριών που ο πόλεμος θα σημάνει και τον χωρισμό τους. Οι άντρες φεύγουν για το αλβανικό μέτωπο. Σκοτώνονται, το μέτωπο καταρρέει και το πένθος σκεπάζει τα πάντα σαν ουτοπία στο φόντο του μελαγχολικού μακεδονικού τοπίου υπό τη διεύθυνση φωτογραφίας των Τζιοβάνι Βαριάνο και Γρηγόρη Δάναλη. Την ταινία, η οποία απέσπασε το βραβείο φωτογραφίας στην 3η Εβδομάδα Ελληνικού Κινημ/φου αλλά και της Ένωσης Ελλήνων Κριτικών και προβλήθηκε

επίσης στα Φεστιβάλ Καννών, Βερολίνου και Ν. Υόρκης, θα προλογίσει η Μαρία Χάλκου, επιμελήτρια του Filmicon: Journal of Greek Film Studies.

Δημιούργημα ενός επίσης μοναχικού Έλληνα δημιουργού, του Κώστα Μανουσάκη αποτελεί και η **Προδοσία** (1964), η δεύτερη από τις τρεις ταινίες που θα γυρίσει συνολικά, σε σενάριο του σημαντικού ποιητή και πεζογράφου της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς Άρη Αλεξάνδρου. Εμπορική παραγωγή του Κλέαρχου Κονιτσιώτη, υπόδειγμα συνδυασμού εισπρακτικής επιτυχίας και αποδοχής της κριτικής, αποτελεί μια από τις λιγιστές ταινίες που υπάρχουν για τις διώξεις ενάντια στους Έλληνες Εβραίους που οδήγησαν στον αφανισμό των εβραϊκών κοινοτήτων στην Ελλάδα, για την οποία θα μας μιλήσει ο κριτικός κινημ/φου Γιάννης Μπακογιαννόπουλος. Την περίοδο της Κατοχής ένας Γερμανός αξιωματικός, στο

ρόλο του ο Πέτρος Φυσσούν, γνωρίζει και ερωτεύεται μια νεαρή Ελληνίδα, στο ρόλο της η Έλλη Φωτίου. Όταν μαθαίνει πως είναι Εβραία την προδίδει στα Ες-Ες και εγκαταλείπει τη χώρα.

Βραβείο Καλύτερης ταινίας από την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Κινημ/φου και βραβεία σεναρίου, φωτογραφίας και Α' ανδρικού ρόλου στην 5η Εβδομάδα Ελληνικού Κινημ/φου. Συμμετοχή επίσης στο Φεστιβάλ Καννών.

Πρώτη και τελευταία δυστυχώς σκηνοθετική δουλειά στην Ελλάδα του σουρεαλιστή, κριτικού κινημ/φου και κινηματογραφιστή Άδωνι Κύρου -διεθνώς ονομαζόμενου Ado Kyrou- αποτελεί το **Μπλόκο**. Το ιστορικό γεγονός του μπλόκου της Κοκκινιάς ιδωμένο μέσα από τη ματιά του αντικομοφομιστή σκηνοθέτη, μετέπειτα επιβάτη στο Ματαρόα, που θα περάσει την υπόλοιπη ζωή του στο Παρίσι, πρωτοπορώντας τόσο στη γραφή, όσο και την κινηματογραφική και τηλεοπτική σκηνοθεσία. Η ταινία που απαγορεύεται μόλις πέντε μήνες μετά την πρώτη προβολή της στους κινηματογράφους, επιδιώκει να αποτυπώσει τα γεγονότα με ψύχραιμη ματιά αποφεύγοντας τους συναισθηματισμούς «στα πρότυπα μιας μπρεχτικού τύπου αποδραματοποίησης» κατά την Αγλαΐα Μητροπούλου, τολμώντας να παρουσιάσει τον πρωταγωνιστικό ρόλο της αριστεράς στην αντίσταση. Οι Γερμανοί κατακτητές στήνουν ενέδρα σε μια συνοικία του Πειραιά και συλλαμβάνουν ένα μαυραγορίτη, στο ρόλο του ο Κώστας Καζάκος την ώρα που διασκεδάζει σε κάποιο γλέντι. Ένας δωσίλογος τον αναγκάζει να φορέσει μια μαύρη κουκούλα και να υποδείξει τους αντιστασιακούς που γνωρίζει. Η διεύθυνση φωτογραφίας είναι του Γιώργου Πανουσόπουλου, η μουσική του Μίκη Θεοδωράκη, ενώ η ταινία έλαβε τιμητική διάκριση στην 6η Εβδομάδα Ελληνικού Κινημ/φου και προβλήθηκε στο Φεστιβάλ Καννών. Την ταινία θα προλογίσει ο ιστορικός Γιώργος Ανδρίτσος.

Το αφιέρωμα ολοκληρώνεται χρονολογικά με την ταινία **Αυτοί που μίλησαν με τον θάνατο** (1970) του Γιάννη Δαλιανίδη, μία συγκλονιστική ιστορία αγάπης που δοκιμάζεται σκληρά μέσα στις τραγικές μέρες της γερμανικής κατοχής, την οποία θα προλογίσει η Ορσαλία-Ελένη Κασσαβέτη, μεταδιδακτορική ερευνήτρια του Πανεπιστημίου Πατρών. Με πρωταγωνιστές τους Ζωή Λάσκαρη και Γιάννη Φέρτη, αλλά και εξαιρετικές ερμηνείες από τους Χρόνη Εξαρχάκο, Μάνο Κατράκη και Παντελή Ζερβό ο περισσότερο γνωστός από τα μιούζικαλ και ηθικοπλαστικά μελοδράματα Δαλιανίδης, υπογράφει μια πολύ ανθρώπινη ταινία.

Η ταινία παρουσιάζει την αντίσταση μιας παρέας νέων στην Αθήνα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τον έρωτα μεταξύ μιας νοσοκόμας κι ενός στρατιώτη υπό την γερμανική Κατοχή.

Λίγα λόγια για τα ντοκιμαντέρ

Ξεκινώντας από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, ο Άγγελος Κοβότσος θα μας προλογίσει το ντοκιμαντέρ του **Ήταν ο δικός μας πόλεμος: Η ιστορία του Γιώργου Οικονόμου** (2000), όπου παρουσιάζονται τα γεγονότα του ελληνοϊταλικού πολέμου μέσα από την προσωπική ιστορία του συνταξιούχου δασκάλου Γιώργου Οικονόμου από την Κόνιτσα. Η προσωπική του μαρτυρία συμπληρώνεται με την αναλυτική παρουσίαση των πολεμικών επιχειρήσεων -με χρονική αφετηρία τον τορπιλισμό του καταδρομικού «Έλλη» στις 15 Αυγούστου 1940 και την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου έως τις πολεμικές επιχειρήσεις στην Ήπειρο τον Δεκέμβρη 1940.

Στο ντοκιμαντέρ **Τη νύχτα που κατέβηκε η σβάστικα** (1997) της Σοφίας Σφυρόερα, παρουσιάζεται το κατόρθωμα δύο 19χρονων φοιτητών να κατεβάσουν τη γερμανική σημαία με τη σβάστικα από τον βράχο της Ακρόπολης. Οι πρωταγωνιστές Μανόλης Γλέζος και Λάκης Σάντας μιλούν για εκείνη την περίοδο, για την τολμηρή τους απόφαση, καθώς επίσης και για τα υπόλοιπα αξιόλογα επιτεύγματα της ελληνικής αντίστασης.

Στις ημέρες της απελευθέρωσης στην Αθήνα επικεντρώνεται το νέο ντοκιμαντέρ **Σημαίες οι φοβερές της λευτεριάς** (2015) του Τάκη Σακελλαρίου, το οποίο και θα προλογίσει ο ίδιος. Με πλάνα αρχείου και ενσωματώνοντας τα τελευταία ιστορικά πορίσματα, το ντοκιμαντέρ επιχειρεί έναν απολογισμό της κατοχικής περιόδου και μια ανασύστασης της ατμόσφαιρας των ημερών της Απελευθέρωσης.

Σε πρώτη προβολή **Το στάρι** (2015) είναι ένα οπτικό ιστορικό αφήγημα. Η ροή και σκηνοθεσία του ορίζεται από την ίδια την ιστορική πληροφορία. Θεματικά καταπιάνεται με την ανάδειξη γνωστών και άγνωστων πτυχών του φαινομένου της πείνας ως απόρροια των πολιτικών που εφάρμοσαν οι δυνάμεις του Άξονα στην Ελλάδα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ομάδα “*ιστοριστάι*” επιδιώκοντας να φέρει το παρελθόν πιο κοντά στο παρόν, επαναχρησιμοποιεί το ιστορικό αρχειακό υλικό, φτιάχνοντας μία πιο φρέσκια εικόνα μέσα από τις τεχνικές της φωτογραφίας, της γραφιστικής και του κολάζ. Μετά την προβολή του ντοκιμαντέρ, θα ακολουθήσει συζήτηση με τους συντελεστές, τον Νίκο Κουρμούλη, κριτικό κινηματογράφου και με τη συμμετοχή των ιστορικών που εμφανίζονται στην ταινία.

Στιγμές από τη δράση και την προσωπικότητα της Λέλας Καραγιάννη, της θρυλικής “Μπουμπουλίνας” της Αντίστασης, μέσα από την τρυφερή ματιά του γιου της Γιώργου παρουσιάζει το ντοκιμαντέρ **Συναντήσεις με τη μητέρα μου Λέλα Καραγιάννη** (2005) του Βασίλη Λουλέ. Μια ταινία για μια ιστορική προσωπικότητα μέσα από μικρές, ανθρώπινες ιστορίες. Η Ιστορία ως προσωπική, φιλική, καθημερινή υπόθεση του σύγχρονου θεατή, μια υπόθεση οικεία, που τον αφορά. Γιατί όπως λέει και ο γιος της Γιώργος: «...Ήταν απλώς οι περιστάσεις: αυτές είναι που έδωσαν την ευκαιρία στη Λέλα, σ’ ότι όμορφο είχε μέσα της να ξεδιπλωθεί...

Αλλά, μου φαίνεται ότι κι εσύ το ίδιο θα έκανες, αν είχες γεννηθεί την εποχή εκείνη».

Στα κρατητήρια της Κομαντατούρας στην οδό Κοραή μας μεταφέρει το **Μόνο μυρίζοντας γιασεμί – Για την Αθήνα την περίοδο της Κατοχής** (1994) του Γιάννη Οικονομίδη σε κείμενο του ποιητή Μιχάλη Γκανά. Με βασικό αφηγηματικό άξονα τα προσωπικά χαράγματα των κρατουμένων στους τοίχους, ο φακός περιδιαβαίνει τα υπόγεια του μεγάρου της οδού Κοραή ανασύροντας μνήμες από τα βάσανα των θυμάτων της ναζιστικής κατοχής. Ταυτόχρονα, αναζητάει τον ελάχιστο απόηχο της θυσίας τους στη σύγχρονη Αθήνα, αποτυπώνοντας πλάνα της πόλης της δεκαετίας του ’90. Την ταινία, που κέρδισε το Α΄ βραβείο στο Φεστιβάλ Δράμας του 1994, προλογίζει ο σκηνοθέτης.

Φεύγοντας λίγο από την Αθήνα για να πιάσουμε το νήμα των γερμανικών θηριωδιών στην ελληνική ύπαιθρο και το ανοιχτό θέμα των επανορθώσεων που διεκδικούν τα θύματα, θα δούμε το **Δίστομο, η μεγάλη σφαγή** (1984), της Μάχης Λιδωρικιώτη. Επιχειρείται με παραστατικό τρόπο η αναβίωση του ιστορικού γεγονότος της μαζικής εκτέλεσης κατοίκων του Διστόμου Βοιωτίας την 10η Ιουνίου 1944 από τα γερμανικά

στρατεύματα κατοχής, μέσα από μνήμες Διστομιτών που επέζησαν οι οποίοι καταθέτουν την προσωπική τους μαρτυρία. Την ταινία θα προλογίσει η νομικός Χριστίνα Σταμούλη, μέλος του Εθνικού Συμβουλίου για τη διεκδίκηση των Γερμανικών επανορθώσεων.

Επιστρέφοντας στην Αθήνα, τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις αντικαθιστούν τα περίφημα μπλόκα με εμβληματικό **Το μπλόκο της Κοκκινιάς** (1983). Στο φιλμ του Διονύση Γρηγοράτου παρουσιάζεται το χρονικό των γεγονότων τις 17ης Αυγούστου στην Κοκκινιά, όταν δυνάμεις του γερμανικού στρατού μαζί με τμήματα των Ταγμάτων Ασφαλείας απέκλεισαν την ευρύτερη περιοχή στήνοντας το λεγόμενο μπλόκο. Η ταινία καταγράφει τις αναμνήσεις των επιζώντων του μπλόκου και των αντιστασιακών που μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στο Χαϊδάρι και στο Ρουφ και ακολούθως στα στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία, αλλά και γυναικών-συγγενών των θυμάτων που περιγράφουν το θρήνο και την απόγνωση για τους ανθρώπους που εκτελέστηκαν, βασανίστηκαν και φυλακίστηκαν.

Από την κλασική σειρά ντοκιμαντέρ **Το χρονικό της Εθνικής Αντίστασης** (1985) του Αντώνη Βογιάζου θα παρακολουθήσουμε το δέκατο όγδοο και τελευταίο επεισόδιο για την Απελευθέρωση της Αθήνας και ολόκληρης της χώρας. Το πλούσιο κινηματογραφικό, φωτογραφικό και έντυπο υλικό και οι καταθέσεις των μαρτυριών, καθιστούν μνημειώδες το έργο αυτό.